

GÜMRÜK ANTREPOLARI, EŞYANIN TASFİYESİ VE ANTREPO ÜCRETİNDEN SORUMLULUK*

Yard. Doç. Dr. Özlem KARAMAN COŞGUN**

I. GENEL OLARAK:

Türkiye gümrük bölgesine giriş ve çıkışlar, ilgili kamu kuruluşunun görüşü alındıktan sonra Gümrük Müsteşarlığı'nca belirlenen ve RG'de de yayınlanan gümrük kapılarından yapılabilmektedir (Gümrük Kanunu¹ m. 33). Türkiye gümrük bölgesine giren ve çıkan taşıtlar gümrük gözetimine tabidirler (GK m. 34/1). Bu düzenlemedeki taşıt ifadesi, karayolu taşıtları ile deniz, hava ve demiryolu araçlarının tamamını kapsamaktadır.

Türkiye gümrük bölgesine getirilen eşya için, getirilmesinden önce bir özet beyan verilmesi gerekmektedir. Türkiye karasuları ya da hava sahasından durmaksızın geçen taşıtlarla taşınan eşya bundan istisnadır (GK m. 35/A). Bu beyan Kanun'da sayılan belirli kişiler tarafından verilebilmektedir. Bu kişiler, eşyayı getiren veya eşyanın gümrük bölgesine taşınması sorumluluğunu üstlenen taşıyıcı ya da bunlar adına hareket eden kişiler veya yetkili gümrük idaresine eşyayı sunabilen veya sunulmasını sağlayan kişiler ya da tüm bu kişilerin yetkili temsilcileri olabilir (GK m. 35/B-4, 5).

Gümrük bölgesine getirilen eşya, getiren kişi tarafından, belirlenen bir gümrük idaresine, gümrükçe uygun görülen herhangi bir yere veya serbest

* Bu makale, bilirkişi olarak görevlendirildiğim dosyalarda makale kapsamında incelenen sorunlarla sık sık karşılaşmam, konu ile ilgili yasal düzenlemelerin yetersiz oluşu ve doktriner çalışmaların azlığı sebebiyle, uygulamada yaşanan sıkıntılara cevap bulabilmek, sorunların çözümü için öneri getirmek amacıyla yazılmıştır. Mümkün olduğunca konu ile ilgili tüm kaynaklara yer verilmeye çalışılmış, ancak konunun özelliği sebebiyle, tespit edilen sıkıntılar, mevcut durum, uygulama ve getirilen çözüm önerisi makalenin önemli bölümünü oluşturmuştur.

** Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ticaret Hukuku Anabilim Dalı Öğretim Üyesi

¹ 27.10.1999 tarih ve 4458 sayılı Gümrük Kanunu 04.11.1999 tarih ve 23866 sayılı RG'de yayınlanmıştır. Makalenin devamından bu Kanun 'GK' olarak kısaltılacaktır.

bölgeye götürülecektir (GK m. 37). Eşyanın taşıma aracından boşaltılması veya aktarılması, gümrük idareleri tarafından belirlenen yada uygun görülen yerlerde ve yine gümrük idaresinin izni ile yapılabilir (GK m. 45). Eşya gümrük bölgesine girdiği andan itibaren gümrük statüleri veya serbest dolaşımda olup olmadığı² belirleninceye kadar, serbest dolaşımda olmayan eşya ise gümrük statüleri değişinceye ya da serbest bölgeye girinceye veya yeniden ihraç ya da imha edilinceye kadar gümrüğün gözetimi altında kalacaktır (GK m 36).

Tüm bu işleyiş göstermektedir ki, ihraç ya da ithal edilen eşya Türkiye gümrük sahası içerisine girişi ya da çıkışı sırasında bir çok prosedüre tabidir. Bu işleyişteki aksamalar, süresi içerisinde bir takım işlemlerin tamamlanmaması ya da bazı taleplerde bulunulmaması, eşyanın tasfiye prosedürüne tabi tutulmasına sebep olmaktadır. Aşağıda hangi eşyanın tasfiye edileceği, tasfiye prosedürü, eşyanın Türkiye Gümrüğüne gelmesinden başlayarak tasfiye sürecine kadar geçecek süre içerisinde boşaltılabileceği antrepolar, antrepo sözleşmesinin tarafları ve antrepo ücretinden kimin sorumlu olacağı, taşımayı gerçekleştiren taşıyıcının bu süreçteki rolü ele alınacaktır.

II. TASFİYE EDİLECEK EŞYA

Tasfiye sürecine hangi eşyanın tabi olacağı GK m. 177’de sayılmış, yine Kanun’un değişik maddelerinde de dağılık olarak yer almıştır. Buna göre tasfiye edilecek olan eşyalar şu şekilde sıralanabilir;

1- Türkiye gümrük sahasına gelen ve burada taşıma aracından boşaltılan eşyanın gümrükte kalma süresi sınırsız değildir. Belirli süreler içinde gümrükçe onaylanmış bir işlem ya da kullanım belirlenmesi³ gerekmektedir. Bu belirleme

² “Türkiye Gümrük Bölgesine gelen eşyanın serbest dolaşıma girişi; ticaret politikası önlemlerinin uygulanması, eşyanın ithali için öngörülen diğer işlemlerin tamamlanması ve kanunen ödenmesi gereken vergilerin tahsili ile mümkündür.” (GK m. 74) “Serbest dolaşımda bulunan eşya deyimi, 18 inci madde hükümlerine göre tümüyle Türkiye Gümrük Bölgesinde elde edilen ve bünyesinde Türkiye Gümrük Bölgesi dışındaki ülke veya topraklardan ithal edilen girdileri bulundurmayan veya şartlı muafiyet düzenlemelerine tabi tutulan eşyadan elde edilen ve tabi olduğu rejim hükümleri uyarınca özel ekonomik değer taşımadığı tespit edilen veya Türkiye Gümrük Bölgesi dışındaki ülke veya topraklardan serbest dolaşıma giriş rejimine tabi tutularak ithal edilen veya Türkiye Gümrük Bölgesinde, yukarıda belirtilen eşyadan ayrı ayrı veya birlikte elde edilen veya üretilen eşyayı” ifade eder. (GK m. 3/6)

³ Eşyanın gümrükçe onaylanmış bir işlem veya kullanıma tabi tutulması sınırlı sayıda sayılan belirli işlemleri ifade etmektedir. Bunlar;

verilecek olan gümrük beyanı⁴ ile yapılacaktır. Süreler özet beyanın verildiği tarihten itibaren işlemeye başlayacak olup, denizyolu ile gelen eşyalar bakımından 45 gün, havayolu ve karayolu ile gelen eşyalar bakımından ise 20 gündür (GK m. 46). Yolcu beraberinde gelerek gümrüğe sunulan eşyalar bakımından ise süre 3 aydır (GK m. 48/2). Gümrük beyanı yapıncaya ya da söz konusu süreler doluncaya kadar eşya geçici depolanan eşya statüsündedir. Süresi içinde gümrük beyanının verilmemesi durumunda ise, eşya tasfiye edilecektir (GK m. 50).

2- Süresinde gümrük beyanı yapılmış olmasına karşın, beyan sahibinden kaynaklanan sebeplerle yine aynı süreler içinde muayeneye başlanamaması veya devam ettirilememesi, beyan edilen gümrük rejimine tabi tutulabilmesi için gerekli belgelerin verilmemesi veya ithalat ya da ihracat vergilerinin ödenmemesi veya teminat altına alınmaması durumunda da eşya tasfiye edilecektir (GK m. 70/1).

3- Eşyanın gümrük antreposunda bulunması durumunda, gümrük beyanı verilmesinden ve bu beyanın tescilinden itibaren 30 gün içinde gümrük işlemlerinin bitirilmesi gerekmektedir. Aksi halde eşya tasfiyelik hale gelecektir (GK m. 70/2).

4- Gümrük işlemleri tamamlanarak gümrük antrepo rejimine tabi tutulmuş olan bir eşya süresiz olarak bu rejim altında antrepoda kalabilir. Ancak gümrük idareleri, gerek görülen hallerde eşyanın gümrükçe onaylanmış yeni bir işleme veya kullanıma tabi tutulması için ilgiliye bir süre verebilirler (GK m. 101). Bu süre içinde gerekli işlemlerin tamamlanmaması durumunda da, eşya tasfiye edilecektir (GK m. 177/g).

-bir gümrük rejimine (serbest dolaşıma giriş rejimi, transit rejimi, gümrük antrepo rejimi, dahilde işleme rejimi, gümrük kontrolü altında işleme rejimi, geçici ithalat rejimi, hariçte işleme rejimi, ihracat rejimi) tabi tutulması,

-bir serbest bölgeye girmesi,

-Türkiye Gümrük bölgesi dışına yeniden ihraç edilmesi,

-imhası ve

-gümrüğe terk edilmesidir. (GK m. 3/ 14, 15)

⁴ Gümrük beyanı yazılı olarak, bilgisayar veri işleme tekniği ile, sözlü olarak veya eşya sahibinin bu eşyayı bir gümrük rejimine tabi tutma isteğini ifade ettiği herhangi bir tasarrufla yapılabilir (GK m. 59). Normal olanı gümrük beyannamesinin doldurulması olmasına karşın, GK m. 70'de düzenlenen basitleştirilmiş usulde ve GK m. 72'de çıkarılacağı belirtilen Yönetmelik hükümleri çerçevesinde gümrük beyanı yapılması da mümkündür.

5- Genel ve özel antrepolar ile gümrük idaresince eşya konulmasına izin verilen yerlerde yapılacak sayımda, tutulan kayıtlara nazaran fazla çıkan eşyalar tasfiye edilecektir (GK m. 177/h)

6- Gümrüğe terk edilen eşya tasfiye sürecine tabidir (GK m. 177/ı). Serbest dolaşımda olmayan eşyanın Hazine'ye hiçbir masraf getirmeyecek şekilde, gümrüğe terk edilmesi mümkündür (GK m. 164). Gümrüğe terk için başkaca bir şart aranmadığı gibi, bu tasarrufun tek bir dilekçeyle yapılması da mümkündür. Kanun gümrüğe terk için belirli bir prosedüre uyulması şartını aramamıştır. MK m. 778 hükmüne göre ise, bir kişinin taşınır mal üzerindeki mülkiyet hakkı, kendi iradesi ile malı terk etmedikçe veya başkası tarafından bu mal üzerinde mülkiyet hakkı kazanılmadıkça, yalnız zilyetliği kaybetmesi ile sona ermiş olmayacaktır. Dolayısıyla, geçerlilik bakımından herhangi bir şekil şartı aranmasa da, eşyanın gümrüğe terk edilme iradesinin varlığı kesin bir şekilde anlaşılabilir.

7- Fikri ve sınai bir hakkın sahibinin yetkilerine tecavüz eden eşyanın alıkonulması veya gümrük işlemlerinin durdurulması durumunda, yetkili mahkemece alınan karar üzerine eşya, imha veya asli niteliği değiştirilerek tasfiye edilir (GK m. 57)⁵

8- Gümrük idareleri, gümrük beyanının doğruluğunu araştırmak için eşyayı muayene edebilecekleri gibi, tahlil için eşyadan numune de alabilirler (GK m. 65). Alınan bu numunenin yapılan tahlilde artması durumunda, arta kalanların, eşya ile ilgili kişi tarafından tahlil sonuçlarının bildirilmesinden itibaren 1 ay içinde geri alınması mümkündür. 1 aylık sürenin geçirilmesi durumunda, bu numune gümrüğe terk edilmiş sayılacak ve tasfiye hükümlerine tabi tutulacaktır (GK m. 66/5)

9- Posta gönderileri ile gelen ve tasfiye edilebilecek durumda olan eşya, çabuk bozulma ve telef olma tehlikesine maruz bulunan eşya, saklanması masraflı ve külfetli olan eşya, taşıma aracında yapılan kontrolde özet beyanda kayıtlı miktara oranla fazla çıkan eşya (verilen sürede fazlalığın mahrecinde

⁵ Fikri ve sınai bir hakkın sahibinin yetkilerine tecavüz durumunda gümrüklerde el koyma konusunda ayrıntılı açıklama için bkz; Kaya, Aslan, Marka Hukuku, İstanbul 2006, s. 304-306; Dirikkan, Hanife, Tanınmış Markanın Korunması, Ankara 2003, s. 310, 311; Arıkan, Ayşe Saadet, Fikri ve Sınai Haklar Kapsamındaki Taklit ve Korsan Malların Gümrüklerde Geçici Olarak Durdurulması, M.Ü. AT Enstitüsü Avrupa Araştırmaları Dergisi, C. 4, S. 1-2-, 1995/1996, s. 143 vd.

yanlışlıkla araca yüklendiğinin ispatlanamaması şartıyla) ile başka bir Kanun'da Gümrük Kanunu hükümlerine göre tasfiye edileceği hükme bağlanan eşya tasfiye prosedürüne tabi olacaktır (GK m. 177/1-1, k, l ve 177/2)

III. TASFİYE SÜRECİ VE YAPILACAK İŞLEMLER:

Gümrük Kanunu, tasfiye edilecek eşyanın tespiti ve bildirilmesi ile ilgili genel bir düzenleme yapmaktadır. Söz konusu eşyaya ilişkin tespit ve tahakkuk belgeleri düzenlenerek, bu belgeler 30 gün içinde tasfiye idaresine intikal ettirilmelidir. Tasfiye idaresi ise bu eşyayı 30 gün içinde bulunduğu yerden teslim almakla yükümlüdür (GK m. 177/son). Gümrük Kanunu'na dayanarak çıkarılmış Tasfiye Yönetmeliği⁶ ise, bu konuda daha detaylı düzenlemeler getirmektedir. Kanun ve Yönetmelik hükümleri birlikte ele alındığında, tasfiye süreci içerisinde yapılacak işlemler kronolojik sırasına göre aşağıda belirtildiği gibidir.

1. Tasfiye Listelerinin Düzenlenmesi, Gümrük Birimi ve Tasfiye İdaresine Bildirilmesi:

Tasfiye edilecek eşya için tasfiyelik hale geldiği tarihten itibaren en geç 10 gün⁷ içinde tasfiye listesinin hazırlanması ve gümrük birimi ile tasfiye idaresine gönderilmesi gerekmektedir. Bu listeler, taşıma senetlerinin numaralarını gösterir şekilde ve antrepo beyannameleri, ambar giriş listeleri, hasar tutanakları, giriş ve çıkış kayıtları vb belgeler dikkate alınarak düzenlenecektir⁸.

Tasfiye listesini düzenleme yükümlülüğü, eşyanın bulunduğu yeri işleten gümrük birimi ise bu birime, diğer hallerde ise eşyanın bulunduğu geçici depolama yeri, antrepo ve diğer yerlerin işleticilerine aittir (Yönetmelik m. 4). Aynı hüküm, gümrük birimlerine tasfiye listelerinin işletmecilerce zamanında düzenlenmesini ve gönderilmesini sağlama yükümlülüğünü getirmişse de, bu düzenleme listelerin hazırlanmasından asıl sorumlu olan kişinin işletmeciler

⁶ 07.10.2009 tarih ve 27369 Mükerrer sayılı RG'de yayınlanan Tasfiye Yönetmeliği. Makale içerisinden bundan sonra kısaca 'Yönetmelik' olarak anılacaktır.

⁷ Bekletilmeyecek eşya olduğu belgelerinden veya fiili durumundan anlaşılan eşya için bu süre uygulanmayacak, tasfiye listesinin derhal düzenlenmesi ve gönderilmesi gerekecektir (Yönetmelik m. 4/6).

⁸ Bir eşya için bu belgelerden herhangi birinin bulunmaması durumunda, işletmeci ve gümrük birimi görevlilerinin birlikte düzenleyecekleri bir tutanakla eşya belirlenecek ve tasfiye listeleri de bu tutanağa göre düzenlenecektir. (Yönetmelik m. 4/4)

olduğu gerçeğini ortadan kaldırmamaktadır. Dolayısıyla, bu listelerin düzenlenmesinde gecikmesinden kaynaklanan zararların ve masrafların (örneğin bu süre için işleyen antrepo ücretlerinin) eşya ile ilgililere ya da başkaca bir kişiye, eşyanın bulunduğu yeri işletenlerce yansıtılması mümkün değildir.

Tasfiye listesinden ayrı olarak, gümrük birimleri, birer aylık süreler içinde düzenlenen ve kendilerine gönderilen tasfiye listelerinin tarihlerini ve düzenleyenlerini gösteren ayrı bir listeyi de takip eden ayın beşinci gününe kadar tasfiye idaresine göndereceklerdir (Yönetmelik m. 4/2).

2. Tespit ve Tahakkuk Belgelerinin Düzenlenmesi (Yönetmelik m. 4/5)

Tespit ve tahakkuk belgeleri gümrük birimince düzenlenecektir. Bu belgelerde her bir eşyanın GTİP numarası⁹, özellikleri, tasfiyelik hale gelme sebebi, eşyanın bedeli¹⁰ yer almak zorundadır. Gümrük birimi bu bilgileri, eşyayı bulunduğu yerde inceleyerek tespit edecek ve söz konusu belgeye işleyecektir. Bu belgenin, eşyanın tasfiyelik hale geldiği tarihten itibaren 30 gün¹¹ içinde düzenlenmesi ve tasfiye idaresine gönderilmesi de gerekmektedir. Sürenin, tasfiye listelerinin gönderildiği tarihten başlatılmaması, sürecin işlemindeki aksamaları önlemesi bakımından önemlidir.

⁹ GTİP: Gümrük Tarife İstatistik Pozisyonu, Türk Gümrük Tarife Cetveli’nde kullanılan 12 basamaklı bir koddur. İlk 6 rakam, Dünya Gümrük Örgütü’ne üye tüm ülkelerce kullanılan Armonize Sistem (Harmonized System-HS) Nomanklatürü kodunu, 7-8 inci rakamlar Avrupa Birliği ülkeleri tarafından kullanılan Kombine Nomanklatür (Combined Nomenclature-CN) kodunu, 9-10 uncu rakamlar Türkiye’nin farklı vergi uygulamaları nedeniyle açılan pozisyonları gösteren kodları, 11-12 inci rakamlar istatistik kodlarını göstermektedir.

http://www.verginet.net/dtt/1/GumrukveDisTicaretilelgiliSikcaSorulanSorular_8376.aspx#gtip (erişim tarihi 20.10.2010)

¹⁰ Eşyanın bedelinin nasıl belirleneceği ve bedelin satış komisyonunca sonradan değiştirilmesi için bkz. Yönetmelik m. 5

¹¹ Bekletilmeyecek eşya olduğu belgelerinden veya fiili durumundan anlaşılan eşyalar bakımından bu süre uygulanmayacaktır. Gümrük birimi bu durumda henüz bekleme süresini doldurmamış eşyanın sahibine bildirimde bulunacak, eşyanın sahibince üç gün içerisinde müracaatta bulunulmaz ise, gümrük birimi derhal tespit ve tahakkuk belgesi düzenleyecektir. Aynı durumdaki kaçak eşya için ise, gümrük birimi eşyanın sahibine değil, hakim veya mahkemeye iki gün içerisinde bildirimde bulunacaktır. (Yönetmelik m. 4/6 ve 7)

Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu m. 10/2 uyarınca alıkoyma tarihinden itibaren otuz gün içinde teminatı teslim edilmeyen kaçak eşya naklinde kullanılan araçlar ile m. 16'ya göre tasfiyelik hale gelen eşya hakkında, gümrük idaresince derhal tespit ve tahakkuk belgesi düzenlenerek tasfiye idaresine gönderilecektir (Yönetmelik m. 4/8).

3. Eşyanın Teslim Alınması (Yönetmelik m. 4/9)

Tasfiye listeleri ile tespit ve tahakkuk belgelerinin tasfiye idaresine ulaştırılmasından itibaren, eşyanın tasfiye idaresince teslim alınması kuraldır. Tasfiye idaresi teslim aldığı bu eşyayı, tasfiye ambarına koyacaktır¹².

Yönetmelik, tasfiye idaresine eşyaların teslim alınması için 30 günlük süre tanımıştır. Ancak eşyanın teslim alınmasının zorunlu olmaması, sürenin etkisini azaltmıştır. Şöyle ki, taşınması güç veya masraflı, ekonomik olmayan ya da hacimce büyük olan eşya ile bekletilmeyecek eşya teslim alınmayacak, öncelikle buldukları yerde tasfiye edileceklerdir. Aynı şekilde tasfiye idaresince teslim alınmasından önce imhalık hale gelmiş eşya da teslim alınmayarak, gümrük birimince¹³ imha edilecektir.

Tasfiye idaresince teslim alınmayarak, yerinde tasfiye edilmesine karar verilen eşyanın tasfiye süreci bir yılı geçemez. Aksi halde eşyanın tasfiye idaresince teslim alınması zorunludur. Ancak teslimi fiziken mümkün olmayanlar ile özel tesis ve tertibat gerektirenler, tasfiye süreci bir yılı geçse bile teslim alınmayarak yerinde tasfiye edilebileceklerdir.

Eşyanın yerinde tasfiye edilmesi, işlemeye devam eden antrepo ücretinden kimin ne tutarda sorumlu olacağını tespit bakımından uygulamada ihtilaflara sebep olmaktadır. Bu konuda yaşanan problemler ve çözüm yolları aşağıda detaylı bir şekilde ele alınacaktır.

4. Eşyanın Satılması, Tahsis Edilmesi, İmhası Ya Da Özel Yollarla Tasfiyesi

Eşyanın tasfiyesi 6 farklı şekilde yapılabilir;

¹² Tasfiye ambarlarına eşyanın alınması, tasfiye ambarlarında yapılacak işlemler ve tasfiye ambarından eşyanın çıkışı için bkz. Tasfiye İşletme Bölge Müdürlükleri Ambar Yönetmeliği, m. 20,21,22. (02.07.2004 tarih ve 25510 sayılı RG)

¹³ Süresi içinde diğer yollarla tasfiye edilememesi nedeniyle imhalık hale gelen eşya, gümrük idaresince değil, tasfiye idaresince imha edilir (Yönetmelik m. 4/9).

- ihale yoluyla satış,
- yeniden ihraç amaçlı satış,
- perakende satış,
- kamu kuruluşları ile özel kanunla kurulmuş vakıf ve derneklere tahsis,
- imha,
- özel yollarla tasfiye (Yönetmelik m. 6).

Eşyanın satışı ise perakende, elektronik, konsinye ve ihale yoluyla olmak üzere dört farklı şekilde yapılabilir (Yönetmelik m. 7).

Tasfiyenin satış suretiyle yapılması durumunda satış öncesi ve sonrasında izlenecek aşamalar, eşyanın satışından sonra bedelinin ödenmesi ve teslim alınması hususları Yönetmelik m. 8-20 arasında düzenlenmiştir. Satım bedelinden öncelikli olarak ödenecek tutarlar da GK m. 180’de belirtilmiştir. Buna göre, satış bedelinden öncelikle hizmet karşılığı alacaklar ve yapılmış masraflar, ithalat vergileri, satış masrafları, para cezaları, 3007 sayılı Kanun m. 7 uyarınca işletme geliri ayrılacaktır. Yönetmelik’te ise daha detaylı bir şekilde, satış bedelinden hangi masraflar için ne miktarda ayırım yapılacağı ve geri kalan tutarın kime/nereye ne surette ödeneceği düzenlenmiştir (m. 26).

Tahsis yoluyla tasfiye Yönetmelik m. 21’de, bekletemeyecek eşyanın tasfiyesi usulü ise m. 22’de düzenlenmiştir. Satılmayan ve tahsis yoluyla tasfiye edilemeyen eşyaların ise özel yol ile tasfiye edileceği belirtilerek, uygulanacak usul m. 23’de değişik ihtimaller dahilinde düzenlenmiştir. İmha edilecek eşyanın kim tarafından ne surette imha edileceği de Yönetmelik m. 24, 25’de düzenlenmiştir.¹⁴

IV. ANTREPO SÖZLEŞMESİ, TARAFLARI VE SORUMLULUK

1. Gümrük Antreposu Kavramı ve Türleri:

Gümrük antrepoları, gümrük gözetimi altında bulunan eşyanın konulması amacıyla kurulan yerlerdir (GK m. 93/2). Gönderenin fabrikasından ya da taşıyıcının gümrük bölgesi dışında kalan deposundan araca yüklenerek yola

¹⁴ Tüm bu işlemlerin detayına, makalenin kapsamı ve düzenlemelerin prosedüre ilişkin olması gözönünde tutularak çalışmada yer verilmemiştir.

çıkarılan ihraç malları hariç olmak üzere ihraç edilecek diğer mallar ve taşıma aracından indirilmeksizin alıcının fabrikasına götürülecek olanlar dışındaki ithal malları, gümrük işlemlerinin tamamlanması için gümrük antrepolarına teslim edilecektir. Gümrük işlemlerinin tamamlanmasının akabinde emtia, ilgililer tarafından bu antrepolardan teslim alınmaktadır.

Gümrük antrepoları gümrük idarelerinin yanı sıra, kamu kuruluşları, belediyeler, gerçek ve tüzel kişiler tarafından da işletilebilmektedir. İki tür gümrük antreposu söz konusudur (GK m. 94);

- Eşyanın konulabilmesi için herkes tarafından kullanılabilen antrepolar; genel antrepo. Genel antrepolar, özel antrepolardan farklı olarak gerçek kişiler tarafından işletilememektedir. Özel hukuk tüzel kişilerinden ise sadece belirli miktarda ödenmiş sermayeye sahip¹⁵ en az 2 yıldır faaliyette bulunan anonim ve limited şirketlere genel antrepo açma ve işletme izni verilebilmektedir.

- Yalnız söz konusu antreponun işleticisine ait eşyanın konulması amacıyla kurulan antrepolar; özel antrepo.

2. Antrepo Sözleşmesinin Tarafları:

Antrepo sözleşmesinin taraflarını belirlerken genel antrepo-özel antrepo ayrımı dikkate alınarak değerlendirme yapılmalıdır. Özel antrepolara sadece antrepo sahibine ait eşyalar konulduğundan, antrepo sahibinin kendi kendisi ile sözleşme yapmasından ve kendisine karşı sorumluluğundan bahsetme olanağı yoktur. Bu durumda antrepo sözleşmesinin varlığından da bahsedilemeyecektir. Zira taşıyıcının eşyayı özel antrepoya teslim etmesi, gönderilene teslim anlamına geleceğinden, taşıyıcının sorumluluğu teslim anında sona erecektir. Özel antrepoda meydana gelen zararlardan taşıyıcının sorumluluğu yoktur.

¹⁵ Gümrük Antrepoları Açılması Ve İşletilmesine İlişkin Usul Ve Esaslar Hakkında Yönetmelik m. 5 hükmüne göre; “6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu hükümlerine göre kurulmuş, asgari 2 yıldır faaliyette bulunan ve ödenmiş sermayesi;

a) Gelişmiş yöre kapsamındaki iller için 100 milyar Türk Lirası,

b) Normal yöre kapsamındaki iller için 50 milyar Türk Lirası,

c) Kalkınmada öncelikli yöre kapsamındaki iller için 25 milyar Türk Lirası olan anonim ve limited şirketlere” antrepo açma ve işletme izni verilebilir. Ödenmiş sermaye tutarları her yıl Maliye Bakanlığı'nca tespit ve ilan olunan yeniden değerlendirme oranında artırılabacaktır.

07.02.2000 tarih ve 2000/186 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile kabul edilen Yönetmelik 02.03.2000 tarih ve 23981 sayılı RG'de yayınlanmıştır.

Emtianın genel antrepoda bulunması durumunda ise, emtianın saklanması dolayısıyla antrepo sahibi ile kimin arasında antrepo sözleşmesinin kurulduğu önem taşımaktadır. Nitekim, antrepo sahibinin kime karşı ve ne surette sorumlu olduğu, antrepo ücretinin kim tarafından ödeneceği soruları bu çerçevede cevaplandırılacaktır.

Taşıyıcının, gönderenin ya da alıcının taşınan eşyalar ile ilgili olarak antrepo sözleşmesi yapmak zorunda olduğuna ilişkin herhangi bir düzenleme, eşyanın karayolu, denizyolu ve havayolu ile taşınmasına ilişkin hükümler getiren TTK, TSHK, CMR Konvansiyonu ve Varşova Konvansiyonu'nda yer almamaktadır. TTK m. 792 hükmüne göre, aksi yönde bir sözleşme olmaması durumunda taşıma ücreti ile ardiye ve sair masrafların varma yerinde eşyanın kabulünden sonra taşıma senedinde gönderilen olarak kayıtlı kişi tarafından ödenmesi gerektiği hükme bağlanmıştır. Ancak bu düzenleme, taşıma ücreti, ardiye ücreti vb masrafları gönderenin mi alıcının mı ödeyeceği ile ilgilidir. Taşıyıcının ardiye sözleşmesi yapmasına engel bir düzenleme olmadığı gibi, alıcıyı ardiye sözleşmesi yapma yükümlülüğü altında da bırakmamaktadır. Taşıyıcının ardiye sözleşmesi yapması durumunda, TTK m. 792 çerçevesinde bu ücretleri de alıcıdan talep etmesi ya da taşıma sözleşmesinde özel hüküm olması durumunda gönderenden talep etmesi mümkündür.¹⁶

Uygulamada, taşıyıcıların bu işi meslek olarak da sürdürüyor olmaları sebebiyle, belirli antrepolarla çalıştıkları görülmektedir. Eşya sahipleri göndericisi oldukları eşyaları taşıyıcının kendilerine bildirdiği antrepoya teslim etmekte, alıcısı oldukları emtiayı da yine taşıyıcının bildirdiği antrepodan teslim almaktadırlar. Bu durum, uygulamada antrepo sahibi ile taşıyıcı arasında antrepo sözleşmesi kurulması neticesini ortaya çıkarmaktadır. Ancak uygulamanın bu yönde olması, eşya sahibinin antrepo işletmecisi ile sözleşme yapmasına ve taşıyıcıya eşyayı buradan teslim alması ya da buraya teslim etmesi talimatını vermesine engel değildir. Nitekim TTK m. 773, 775, 776, 790, 791, TSHK m. 113, CMR m. 12, 16, Varşova Konvansiyonu m. 12 düzenlemelerine göre, taşıyıcı gönderen ve gönderilen tarafından verilen talimatları, yine bu düzenlemelerde belirtilen şartlar çerçevesinde yerine getirmekle yükümlüdür¹⁷.

¹⁶ TTK m. 792 hükmü ile ilgili açıklama için bkz. Eriş, Gönen, Açıklamalı – İctihatlı - Uygulamalı Kara Taşıma Hukuku, Ankara 1996, s. 529 vd.

¹⁷ Taşıyıcının talimatlar çerçevesinde hareket etme yükümlülüğü ile ilgili ayrıntılı açıklama için bkz. Eriş, s. 253 vd.; Ülgen, Hüseyin, Hava Taşıma Sözleşmesi, 1987, s. 98, 99;

Çözümüne kavuşturulması güçlük doğuran durum, taşıyıcının eşyayı gümrük idareleri tarafından işletilen bir genel antrepoya teslim etmeleri ihtimalidir. Bu durumda da kanaatimce, alıcı ya da gönderen tarafından emtianın teslim edileceği antreponun talimat olarak taşıyıcıya iletildiğinin ispatlanamaması durumunda, antrepo sözleşmesinin tarafının taşıyıcı olduğunun kabulü gerekecektir. Dolayısıyla da antrepo hizmetleri sebebiyle gümrük idaresi, taşıyıcının ifa yardımcısı¹⁸ konumunda olacaktır.¹⁹ Gönderen ya da alıcı tarafından verilen talimatta, emtianın boşaltılacağı yer olarak, gümrük idaresi tarafından işletilen antrepoya işaret edilmişse, bu durumda söz konusu yere boşaltmak taşıyıcının tercihi olmayacaktır. Taşıyıcı verilen talimatı yerine getirilmekle yükümlü olduğundan, söz konusu antrepoya teslim ile birlikte alıcıya teslimin de gerçekleştiğinden bahsetmek gerekecektir.

Doğanay, İsmail, Türk Ticaret Kanunu Şerhi, C. II, 4. Bası, İstanbul 2004, s. 2258 vd.; Özdemir, Turkay, Uluslararası Eşya Taşıma Hukuku, İstanbul 2006, s. 213 vd.

¹⁸ Taşıyıcının fillerinden sorumlu olduğu kişiler arasında yer alan yardımcı şahıslar ile ilgili olarak bkz. Akıncı, Ziya, Karayolu İle Milletlerarası Eşya Taşımacılığı ve CMR, Ankara 1999, s. 199-201; Yeşilova, Ecehan, Taşıyıcının CMR Hükümlerine Göre Yardımcı Şahısların ve Müteakip Taşıyıcıların Eylemlerinden Doğan Sorumluluğu, Ankara 2004, s. 39 vd.

¹⁹ Gümrüğe teslimin gönderilene teslim anlamına gelmeyeceği hususunda bkz. Kender, Rayegan, Yükleme, Boşaltma ve Ardiye Safhasında Sorumluluk ve Sigorta İle İlgili Sorunlar, Sorumluluk ve Sigorta Hukuku Bakımından Eşya Taşımacılığı Sempozyumu, 26-27 Ocak 1984, s.253-255; Çağa, Tahir/Kender, Rayegan, Deniz Ticareti Hukuku II, Navlun Sözleşmesi, 9. Bası, İstanbul 2009, s. 61.; Akıncı, s. 91; Özdemir, Turkay, Uluslararası Eşya Taşıma Hukuku, İstanbul 2006, s. 116-119; Akan, Pınar, Deniz Taşımacılığında Taşıyanın Yüke Özen Yükümlülüğünün İhlalinden Doğan Sorumluluğu, Ankara 2007, s. 59.

Taraflar arasındaki sözleşme hükümleri dikkate alınarak bu konuda karar verilmesinin gerektiği, sözleşmede açıklık olmayan hallerde ise teamülün dikkate alınacağı görüşünde Ülgen, s. 174. Alıcının eşya üzerinde tasarrufa yetkili kılınması, taşıma senedi ve gerekli diğer belgelerin verilmesi koşulu ile gümrüğe yapılacak teslimin alıcıya teslim anlamına geleceği görüşünde Arkan, Sabih, Karada Yapılan Eşya Taşımalarında Taşıyıcının Sorumluluğu, Ankara 1982, s. 56, 57; Kaya, Aslan, Taşıyıcının Karayolu İle Eşya Taşımaya İlişkin Uluslararası Sözleşmede (CMR) Öngörülen Sorumluluğun Esasları (II), İ.Ü.H.F.M., 1998, C. LVI, S. 1-4, s. 245. Somut olayın şartları ve ticari teamül dikkate alındığında bir neticeye ulaşılamayan durumlarda, eşyanın gümrüğe bırakılmasına ilave olarak alıcıya eşyayı teslim alabilmesi için gereken belgelerin de sağlanması şartıyla, gümrüğe eşyanın bırakılmasıyla tesliminde gerçekleşeceği görüşünde Aydın, Alihan, CMR'ye Göre Taşıyıcının Ziya, Hasar ve Gecikmeden Doğan Sorumluluğu, İstanbul 2002, s. 43.

3. Sorumluluk:

a. Antrepo Sahibinin Sorumluluğu:

Eşya sahibinin antrepo sözleşmesinin tarafı olduğu istisnai haller bir tarafa bırakılırsa, uygulamada genellikle antrepo sözleşmesinin tarafının taşıyıcı olduğu söylenebilir. Bu durumda, sözleşmesel sorumluluk da antrepo sahibi ile taşıyıcı arasındadır. Antrepo sahibi taşıyıcıya karşı, eşyayı muhafaza etme, başka eşyalar ile karıştırmama, gerekli özeni gösterme ve eşyayı aldığı hali ile iade etme borcu altındadır. Taşıyıcı ise antrepo ücretini ve muhafazanın sebebiyet verdiği bütün masrafları ödemekle yükümlüdür. (818 sayılı BK m. 473 vd, 6098 sayılı BK m. 571 vd.)

Sözleşmenin taşıyıcı ile kurulmuş olması, antrepo işleticisinin haksız fiil hükümleri çerçevesinde eşya sahibine karşı sorumluluğuna engel değildir. Ancak bu durumda, antrepo sahibinin taşıyıcının ifa yardımcısı sıfatıyla faaliyetini sürdürüyor olması gözden kaçırılmamalıdır. Bu durum özellikle, antrepo sahibinin eşya sahibine karşı sorumluluğunun azami sınırını belirlemek bakımından önem taşımaktadır. Şöyle ki;

Karayolu ile uluslararası nitelikte eşya taşımacılığına uygulanacak CMR m. 28/2 hükmüne göre, taşımacının sorumlu olduğu kişilerden birinin zarar, hasar ya da gecikmeden dolayı sözleşme dışı sorumluluğuna müracaat edildiğinde, bu kişi de taşımacının sorumluluğunu kaldıran ya da sınırlandıran Konvansiyon hükümlerinden yararlanacaktır. Bu sınır, eşyanın eksik brüt ağırlığının kilogramı başına 8,33 SDR'dir (CMR m. 23/3). Taşımacının çalışanlarının görevleri sırasında kasıt veya kasta eşdeğer bir kusurlarının bulunması durumunda ise, bu sınırlamadan yararlanmaları mümkün olmayacaktır (CMR m. 29).

Havayolu ile uluslararası yolcu ve eşya taşımacılığına uygulanacak Varşova Konvansiyonu kapsamında bulunan bir zarar sebebiyle havayolu taşıyıcısının bir işçisi veya temsilcisine karşı dava açıldığında, görevi çerçevesinde hareket ettiğini ispatlamak kaydı ile kendisine karşı dava açılan kişi Varşova Konvansiyonu m. 22'deki sorumluluk sınırlamalarından yararlanma imkanına sahip olacaktır (m. 25-A). Bu sınırlama, yolcu taşımada 250.000 frank, bagaj taşımada kilogram başına 250 frank, eşya taşımada ise 17 SDR'dir. Yolcu ve bagaj taşımada zarar verme kastı ile veya zararın doğması ihtimalini bilerek pervasızca yapılan hareketler veya ihmaller neticesinde zararın doğması durumunda ise bu sınırlamalar artık geçerliliğini

kaybedecek, zararın tamamından sorumluluk gündeme gelecektir (m. 25). Havayolu ile eşya taşınmasında ise, bu son ihtimalde dahi sınırlı sorumluluk uygulanmaya devam edecektir.

b- Taşıyıcının Antrepo Sözleşmesine Taraf Olmasının Taşıma Sözleşmesi Kapsamındaki Sorumluluğuna Etkisi:

Taşıyıcının taşıma sözleşmesi kapsamındaki sorumluluğunun son bulabilmesi için, eşyanın alındığı şekli ile varma yerinde gönderilene teslim edilmesi gerekmektedir. Gönderilene teslim anına kadar sorumluluk devam edeceğinden, zarar sorumlusunun belirlenebilmesi bakımından teslim anının tespiti büyük önem taşımaktadır. Eşyanın gümrüğe teslim edilmiş olduğu durumlarda gönderilene teslimin mevcut olup olmadığı bu açıdan büyük önem taşımaktadır.

Antrepo sözleşmesinin taşıyıcı ile kurulduğu durumlarda, taşıyıcı eşyayı gümrüğe getirerek özel hukuk tüzel kişisi tarafından işletilen genel antrepoya teslim ettiğinde, taşıma sözleşmesi kapsamındaki sorumluluğundan kurtulamamaktadır. BK m. 100 hükmüne göre, bir borcun ifasını veya bir borçtan mütevellit bir hakkın kullanılmasını beraber yaşadığı kişilere ya da maiyetinde çalışanlara kanuna uygun olarak bırakan kişi, bu kişilerin borcun ifası-hakkın kullanılması sırasında verdikleri zararlardan diğer tarafa karşı sorumludur. TTK m. 782 hükmüne göre, taşıyıcının kullandığı kişilerin veya maiyetinde çalışanların kusurları kendi kusuru hükmündedir. Benzer bir hüküm CMR m. 3'de de yer almaktadır. Varşova Konvansiyonu m. 18'e göre ise, zarara sebep olan olayın hava taşıması sırasında meydana gelmesi şartı ile, havayolu taşıyıcısı bagajın ve taşınan emtianın tahrip, kayıp veya hasara uğramasından doğan zarardan sorumludur. Hava taşıması kavramının ifade ettiği sürecin ise, bagaj veya yükün bir havaalanında veya bir hava aracında veya havaalanı dışına iniş yapılması durumunda herhangi bir yerde taşıyıcının koruması altında bulunduğu süreyi kapsayacağı aynı maddede ifade edilmiştir. Taşıyıcının koruması altında bulunmak, fiilen emtianın taşıyıcının elinde bulunmasının yanısıra, taşıyıcının akdettiği anlaşmalarla eşyayı koruma altına aldırması durumunu da kapsamaktadır.

c. Antrepo Sahibine Karşı Antrepo Ücretinden Sorumluluk:

Antrepo ücretinden kimin sorumlu olduğu sorusu da, uygulamadaki genel durum ve istisnai olarak gerçekleşen eşya sahibinin antrepo sözleşmesinin tarafı

olduğu durumlarda farklı cevaplar bulacaktır. Antrepo sözleşmesinin eşya sahibince akdedildiği hallerde, bu ücretten eşya sahibi sorumlu olacaktır. Aksi halde uygulamadaki genel durumda, antrepo ücretinden antrepo sahibine karşı sorumlu olan taşıyıcıdır.

Antrepo ücretinden sorumluluğun önem kazandığı durum, eşyanın tasfiyelik hale gelmiş olması halidir. Bu durumda, eşya gönderilen tarafından teslim alınmadığı gibi, taşıyıcı da taşıma fiilini bitirdiği ve varma yerine eşyayı ulaştırdığı iddiası ile artık emtia ile ilgilenmek istememektedir.

Kaçak eşya dışında kalan eşyaların satış bedelinden öncelikli olarak ayrılacak tutarlar şu şekilde düzenlenmiştir (Yönetmelik m. 26/1 ve 4);

- eşyanın teslim tarihine kadar oluşan ardiye ve diğer hizmetler karşılığı olarak satış bedelinin yüzde %15'i,
- satış için yapılmış masraflar karşılığı olarak satış bedelinin %50'si,
- ithalat vergileri,
- para cezaları,
- 16.5.1984 tarihli ve 3007 sayılı Kanun m. 7'de öngörülen işletme geliri.

Ayrılan bu tutarlar, alacaklar oranına göre dağıtılacaktır.

Kaçak eşyanın taşınmasında kullanıldığı için alıkonulan taşıtların ihale yoluyla satış bedelinden muhafaza ve satış masrafları düşüldükten sonra kalan tutar hazine emanetine alınacaktır (Yönetmelik m. 26/5-a). Burada belirtilen muhafaza masraflarının başında ardiye ücretleri gelmektedir.

Kaçak eşyanın ardiye ve diğer hizmet ücretleri ise, 5607 sayılı Kanun²⁰ m. 11/4-5 uyarınca gümrük birimince ödenecektir (Yönetmelik m. 26/5-g).

Kaçak eşya dışındaki eşyalarda tasfiye neticesinde elde edilen satış bedelinin %15'i, ardiye ve diğer hizmetler karşılığı ayrılacak olmasına karşın, ayrılan bu tutar, eşyanın tasfiye idaresine ait ambarlara nakledilmesinden sonra tasfiye edilmiş olması durumunda, ilgili işletmeci kuruluşların depo ve antrepolarında geçen süre dikkate alınarak paylaşılacak ve satış tarihinden itibaren otuz gün içinde ödenecektir (Yönetmelik m. 26/6). Satış bedelinden

²⁰ 21.03.2007 kabul tarihli 5607 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu, 31.03.2007 tarih ve 26479 sayılı RG'de yayınlanmıştır.

ayrılacak olan tutar da bedelin %15'ini geçemeyecektir. Perakende satılan, özel yolla tasfiye edilen veya imha edilen eşyayı muhafaza eden kişi ve kuruluşlara ise ardiye ve diğer hizmetler için bir ödeme yapılmayacaktır (Yönetmelik m. 26/7).

Ayrılacak olan %15 karşılık ile antrepo ücretinin tamamının karşılanabilmesi, özellikle tasfiye sürecinin uzun sürmesi dikkate alındığında, düşük bir ihtimaldir. Perakende satılan, özel yolla tasfiye edilen veya imha edilen eşya bakımından ise herhangi bir karşılık ayrılması da söz konusu olmamaktadır. Tüm bu durumlarda, antrepo ücretinin satış bedelinden karşılanan kısmını aşan bölümüne, karşılık ayrılmadığı durumlarda ise tamamına antrepo işletmecisinin katlanacağını söylemek mümkün değildir. Nitekim antrepo işletmecisi eşyanın tasfiye edilmesine sebep olmadığı gibi, perakende satış suretiyle satılmasından, özel yolla tasfiye edilmesinden ve imha edilmesinden de sorumlu olan değildir. Bu durumlarda, antrepo sahibinin antrepo ücretinden tahsil edemediği kısmı, sözleşme ilişkisi içerisinde bulunduğu kişiden talep etmesi mümkündür.

Yukarıda da belirtildiği gibi, alıcının ya da göndericinin ardiye sözleşmesini bizzat yaptığı istisnai haller dışında, uygulamada genellikle bu sözleşmenin tarafı taşıyıcıdır. Bu sebeple de, emtianın tasfiye edilmesi durumunda antrepo ücretinin karşılanmayan kısmından taşıyıcının sorumlu olması düşünülebilir. Ancak burada unutulmaması gereken husus, tasfiye sürecinin başlatılmasına ve işlenmesine taşıyıcının herhangi bir müdahalesinin bulunmamasıdır.

Eşyanın tasfiyelik hale gelmesi durumunda yapılacak ilk işlem, antrepo işletmecisi tarafından tasfiye listesinin düzenlenmesi ve tasfiye idaresi ile gümrük birimine gönderilmesidir. Bu süreçteki bir aksamadan taşıyıcının sorumlu tutulması mümkün değildir. Bu sebeple, kanaatimce, eşyanın tasfiyelik hale geldiği tarihe kadar işleyen ve eşyanın satış bedelinden tahsil edilemeyen kısım için taşıyıcıya müracaat edilmesi mümkündür. Tasfiye edilecek eşya statüsünün başladığı tarihten sonra doğan ardiye ücretlerinden ise taşıyıcı sorumlu olmayacaktır. Nitekim, Başbakanlık Gümrük Müsteşarlığı Erenköy Tasfiye İşletme Şube Müdürlüğü, yapılan bir müracaat üzerine hazırladığı yazıda, eşyanın antrepoda bulunduğu yerde satışa sunulması halinde ihale bedelinin %15'inin eşyayı muhafaza eden kurum sıfatıyla antrepo işletmecisinin hesabına aktarıldığını, eşyanın antrepoya girdiği tarihten tasfiyelik hale geldiği

tarihe kadar işleyen ardiye ücretinin ise kurumları ile herhangi bir ilgisinin bulunmadığını ifade etmiştir.²¹

Taşıyıcının ödeyeceği antrepo ücretini, taşıma sözleşmesinin karşı tarafına bu sözleşme hükümleri çerçevesinde rücu etmesi ise mümkündür.

Eşyanın imha edilmek suretiyle tasfiye edilmesi durumunda imha masrafları emtia sahibinden alınacaktır (Yönetmelik m. 25). Eşyanın sahibinin bilinmemesi yada kendisine ulaşılabilmesi durumunda ve kaçak eşyanın imhasında imha masrafları eşyayı muhafaza eden işletmeci tarafından karşılanacaktır. Eşyanın gümrük birimleri tarafından işletilmeyen antrepolarda bulunması durumunda, antrepo sahibinin ödemek zorunda kaldığı bu masrafları bir başkasına rücu edip edemeyeceği de bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durumda da, yukarıda da açıkladığımız üzere, antrepo sahibinin taşıyıcıya aralarındaki sözleşme çerçevesinde müracaat etmesi mümkündür. Nitekim BK m. 476 hükmüne göre de, ardiye sahibi ardiye ücretinin yanısıra, muhafazanın sebebiyet vermediği nakliye, gümrük, kayıt vb bütün masraflarını talep edebilir. Antrepo sözleşmesinin tarafının eşya ile ilgililer olması durumunda ise bu masrafların sorumlusu söz konusu kişiler olacaktır. Ayrıca, antrepo sözleşmesinin tarafı kim olursa olsun, eşyanın imha edilecek eşya durumuna düşmesinden sorumlu olan 3. kişilere ve kendisine sonradan ulaşılan emtia sahibine de sebepsiz zenginleşme hükümleri çerçevesinde müracaat edilmesi mümkündür.

²¹ 22.07.2008 tarih ve B.02.1.GÜM.0.10.03.02-6/8030-8032-8033-8034 sayılı yazı.